

Maakunta, lääni, maakuntalääni, Väli-Suomi

Sanomalehti Keski-suomalaisen käsitepolitiikka lääniuudistuksessa

JAANA HUJANEN

Lipposen hallituksen esitys korvata nykyiset yksitoista lääniä viidellä suurläänillä kirvoitti alueellisten ykköslehtien sivuilla vilkkaan keskustelun. Jyväskylässä ilmestyvä Keski-suomalainen ilmoitti Keski-Suomen haluavan olla nykymuotoinen *maakuntalääni* – piirustuslaidalla luodut teoreettiset kuviot sopivat lehden mielestä huonosti arkitodellisuuteen (Ksml 7.3.1996). Joensuussa ilmestyvässä Karjalaisessa Pohjois-Karjalan tulevaisuus kuvattiin lohduttomaksi suurläänien Suomessa (Karjalainen 4.11.1995).

Alueellisten ykköslehtien kannanotot lääniasiaa silti vaihtelivat. Kokkolassa ilmestyvän Keskipohjanmaan levikkialue ulottuu Vaasan ja Oulun läänien alueille, ja sen ilmestymiskaupungista kertyy kummankin läänin pääkaupunkiin yli sata kilometriä. Maakunnan omasta elinkeinokeskuksesta tulikin lehden läänijakoon liittyvien maakuntadiskurssien keskeinen tavoite. Sen saavuttamiseksi läänien määrän rinnalle ja ohi nousi kysymys siitä, miten keskipohjalaiskunnat mahdollisesti saataisiin samaan (Oulun) lääniin (Keskipohjanmaa 14.5.1996).

Alueelliset ykköslehdet korostavat periaatelinjoissaan halua toimia levikkialueen hyväksi, mikä tekee monet niiden kannanotoista ymmärrettäviksi. Silti kyse ei ole vain alueen ja sen ihmisten ”hyvästä”. Ykköslehdet tarvitsevat levikkialueen, jonka ”olemassaolo” myös maakuntana/valtakunnan osana/lääninä auttaa lehteä oman aseman legitimoinnissa.

Tarkastelen tässä alueellisten ykköslehtien

pyrkimystä toimia maakunnan puolestapuhujana ja yhtenäistäjänä – maakunnallisuuden rakentamista/rakentamista – niiden omista intresseistä lähtien. Analysoin Jyväskylässä ilmestyvän Keski-suomalaisen journalististen tekstien maakuntadiskurssien avulla, miten alueellisuuteen nojaava lehdistörakenne ja sitä kautta alueelliset ykköslehdet tuottavat ja uusintavat niiden omasta kilpailutilanteesta ja vaikutusalueen rakenteesta riippuen erilaisia mutta ”todellisia” ”me”-alueyhteisöjä.

Alue, maakunnallisuus ja *maakunta* ymmärretään artikkelissa diskurssiksi. Käsitteellä tarkoitetaan tässä sosiaalisen toiminnan ja kielen yhteenkietoutumista ja kielenkäytön kykyä luoda sosiaalista todellisuutta (esim. Fairclough 1992, 1993). Alueen tuottaminen ja uusintaminen paikannetaan siten yhteiskunnallisiin käytäntöihin; aluetta ei lähestytä maantieteellisenä ja/tai konkreettisenä vaan sosiaalisena kategoriana. Samaan tapaan alueellista identiteettiä ei tarkastella valmiina ja pysyvänä traditioina, vaan sitä lähestytään prosessina, jossa alueelliset ykköslehdet nähdään omiin intresseihinsä nojaavina toimijoina (vrt. Urry 1995; Häkli 1994; Paasi 1991; 1996).

Tutkimusaineisto

Tarkastelen maakunnallisuuden rakentamista ja rakentamista Keski-suomalaisen läänijakoon ja Eurovaaleihin liittyvissä artikkelija kotimaan osaston jutuissa. Etsin Keski-suomalai-

sen sähköisestä arkistosta viidellä hakusanalla (*Keski-Suomen lääni/läänijako/lääni uudistus/eurovaali/Väli-Suomi*) aiheeseen liittyvät jutut vuoden 1996 tammikuun-lokakuun väliseltä ajalta. Tietotoimistojen juttuja (STT, SUT) en kelpuuttanut mukaan analyysiin. Suurin osa tämän artikkelin tekstiesimerkeistä on pääkirjoitussivulta.

Seuraan Keski-suomalaisen läänijakoon liittyvää keskustelua tarkastelemalla teksteissä ilmeneviä maakuntadiskursseja. Tarkoitin maakuntadiskurssilla niitä puhetapoja, joilla lehti määrittää Keski-Suomen (maakunta)lääniä tai argumentoi sen säilyttämisen puolesta. Teksteistä nousevien puhetapojen perusteella olen erotellut neljä diskurssia: (*perinteinen*) *maakunnallisuusdiskurssi*, *keskittymisdiskurssi*, *byrokraatiadiskurssi* ja *demokratiadiskurssi*. Maakuntadiskurssien tarkastelussa lähdän siitä, että lehtien puhe ei (vain) kuvaa takana olevaa ”todellisuutta” vaan on (myös) sen konstruoija (vrt. yllä).

Mitä mielenkiintoista tässä yhteydessä on siten Keski-suomalaisen lanseeraamassa *Väli-Suomi*-käsitteessä – paitsi että *Keski-Suomi* on saanut rinnalleen uuden, väljemmältä kuulostavan aluenimen? Median rooli alueen tuottamisprosessissa ei näy vain tavassa sitoutua alueeseen/alueelliseen identiteettiin, vaan myös siinä miten se nimeää ja määrittää tietyn maakunnan/valtakunnanosan. *Väli-Suomi* -käsite on kiintoisasta näkökulmasta.

”Läänin lopettaminen merkitsisi pahaa iskuja Keski-Suomen identiteetille”

Eduskunnan 10.12.1996 lopullisesti hyväksymä uusi läänijako korvaa nykyiset yksitoista lääniä Etelä-Suomen, Itä-Suomen, Länsi-Suomen, Oulun ja Lapin suurläänillä. Oulun ja Lapin (ja Ahvenanmaan) läänit pysyvät ennallaan (läänihallitusten sijaintipaikkoja myöten). Keski-Suomi kuuluu mallissa Länsi-Suomen lääniin yhdessä Turun ja Porin sekä Vaasan läänien ja Pirkanmaan maakunnan kanssa.

(*Perinteinen*) *maakunnallisuusdiskurssi* sävytti Keski-suomalaisen kirjoittelua lääniasias-
sa varsinkin alkuvaiheessa: lähdettiin liikkeelle perinteisin argumentein. Tyypillisesti maakunnallisuusdiskurssissa korostetaan Suomen tasapuolista ja -painoista rakentamista ja kehittä-

tämistä (ks. Orjala 1995). Keski-suomalainen määritteli lisäksi useassa yhteydessä itsensä keskeiseksi maakunnan tahdon toteuttajaksi ja edistäjäksi. 125-vuotisjuhlien kynnyksellä päätoimittaja kuvasi lehteä sillanrakentajaksi, kriitikoksi ja kannustajaksi.

”Maakuntien edun ajaminen tarjoaa Keski-suomalaisen kaltaiselle julkaisulle innoittavat mahdollisuudet. (...) Keski-suomalainen haluaa osaltaan vaikuttaa aktiivisesti johtaviin puolueisiin siten, että niissä kasvaa Suomen tasapuolista rakentamista ja järkevää hajauttamista ymmärtävä, tekoina ilmenevä henki. Keski-suomalainen on maakuntansa voimien kokoamisen ja hyödyntämisen yksi väline.” (Ksml 7.1.1996)

Perinteisesti alueellisten ykköslehtien maakunnallisuusdiskurssissa puolustetaan maakuntaa, vaatimuksia läänin(hallinnon) puolesta ei niinkään esitetä. Läänin identiteetin määrittely tai siihen vetoaminen on myös harvinaista (Paasi 1986; Orjala 1995). Lääni väliportaan aluejärjestelmän keskeisenä hallinnollisena yksikkönä onkin mieltynyt yhteiskunnallisessa tajunnassa teknishallinnollisena käsitteenä, johon kytkeytyy ylhäältä ja ”ulkoapäin” annetun leima sekä rooli lähinnä keskushallinnon välineenä tilan territoriaalisessa kontrollissa. Historiallisesti maakuntakäsitteen sisältö on yhteisöllisempi; siinä on perinteisesti korostunut maakunnan ihmisten yhteenkuuluvaisuuden tunne, yhteinen kulttuuriperintö ja identiteetti. (Paasi 1996; vrt. Kirkinen 1991; 1996.)

Keski-suomalaisen maakunnallisuusdiskurssissa onkin kiintoisaa alueellisen identiteetin ja yhteisöllisyyden sitominen lääniin. Maakunnallisuusdiskurssi implikoi, että lääni vahvistaa alueellista identiteettiä silloin, kun lääni ja maakunta yhtyvät alueellisesti ja symbolisesti (vrt. Paasi 1996). Toisaalta on tyypillistä, että alueelliseen identiteettiin vedotaan ulkopuolelta tulevan uhan ilmetessä (Featherstone 1995, 110). Pääkirjoituksessa ”Jo riittää läänifarsseilu” 11.5.1996 lehti kirjoitti:

”Keski-Suomen läänin lopettaminen merkitsisi pahaa iskuja Keski-Suomen identiteetille. Se on vahvistunut ja elävöitynyt nimenomaan vuonna 1960 alkaneen Keski-Suomen läänin ansiosta. Keski-Suomi on kasvanut aidoksi *maakuntalääniksi* (kursivointi JH). Se on toimiva ja innoittava yksikkö.”

Maakuntadiskursseista on mahdollista erottaa myös *ns. identiteettidiskurssi*, jossa korostuvat alueelliset erityispiirteet, yhteisen identiteetin merkitys jne. Identiteettidiskurssin korostuminen näyttää kuitenkin ”edellyttävän” lehden maakunnallisuusaatteen ohella alueellista omaleimaisuutta toistavia/luovia asukkaisiin, luontoon ja kulttuuriin (ennen muuta *ns. historiallisiin maakuntiin*) liittyviä erityispiirteitä (vrt. stereotyyppiat *tulisista/omatoimisista/yritteistä pohjalaisista, iloista karjalaisista* jne.) (ks. Paasi 1986; Orjala 1995).

Keskisuomalaisen läänikeskustelussa identiteettidiskurssi ei noussut esiin. Keski-Suomi määrittyi talousalueena ja maakuntana, jonka identiteetin vahvistuminen kytkeytyy läänin syntyyn, ilman että identiteetin sisältö olisi kuitenkaan painottunut (esim. Ksml 8.9.1996). Myös kirjallisuudessa Keski-Suomen yhtenäistyminen paikantuu läänin perustamiseen (1960) ja sen jälkeisiin vuosikymmeniin, vaikka yhdistyselämä järjestäytyi maakunnallisesti 1880-luvulta lähtien (Jokipii 1988, 32). Keski-Suomen lääninä ajaneet korostivat alueen yhtenäisyyttä, yksikielisyyttä ja olemassaolevia hallintopalveluja. 1946 asetetun Koskimiehen aluejakokomitean lähtökohtana oli, että eri aluejaot vastaisivat toisiaan ja hallintojakojen pohjaksi otetaan talousalue. (Jokipii 1993, 20-22, 30, vrt. Kirkinen 1996, 51.)

Identiteetikäsitteen käyttöä Keskisuomalaisen maakuntadiskursseissa selventää kuitenkin se, että *alueen identiteetti* voidaan nähdä ideologisiksi diskursseiksi (Paasi 1996, 212), jotka eivät palaudu vain yksilöiden omiin kokemuksiin ja havaintoihin vaan nousevat tietyn ajankohdan poliittisesta ja kulttuurisesta kontekstista, sisältävät aineksia historiasta, nykyisestä ja tulevasta.

"Alkaa olla aika siirtyä maakuntalääniajatukseseen"

Juhlapääkirjoituksessaan 7.1.1996 Keskisuomalainen otti kantaa asemaansa *maakunnan* etujen ajajana. Maakuntalääniin artikkelissa ei viitata. Viikkoa myöhemmin lehti pohti pääkirjoituksessaan, miten on aika siirtyä Heikki Kirkinen maakuntalääniajatukseseen (Ksml 13.1.1996). Maakunta-aatteen airut, emeritusprofessori Kirkinen esitteli lanseeraamaansa maakun-

taläänikäsitettä ja -ajatuksiaan Joensuussa ilmestyvässä Karjalaisessa 26.11.1995 ja 14.1.1996.

Kirkinen painottaa organistista aluekäsitystä, joka korostaa maakunnan subjektuluonnetta; Suomen maakunnat ovat hänen mukaansa kasvaneet historiallisesti, ja erilaiset maakunnat heijastavat maan alueellista monimuotoisuutta ja jokaisen maakunnan omaa tahtoa, kokemuksia ja intressejä (Helsingin Sanomat 30.1.1993).

Kirkinen argumentoi kirjassaan *Maakuntien Eurooppa ja Suomi* (1991) sellaisen maakuntahallinnon puolesta, johon kuuluu suorilla yleisillä vaaleilla valittu maakuntavaltuusto ja sen valitsema maakuntahallitus. Ajankohtaistetussa versiossa *Maakuntahallinto – kansanvallan uusi taso* (1996) hän pitää luontevimpana itsehallinnon mallina sitä, että jokaisessa nykyisessä 19 maakunnassa toimii ”tarvittaessa yhteistyössä” maakunnan itsehallinnon rinnalla valtion lääninhallinto maaherran johdolla.

Tämän mallin vaihtoehtona Kirkinen (1996, 136) esittää edelleen, että maakunnista muodostetaan historiallisten, maantieteellisten, taloudellisten ja kulttuuristen kriteerien mukaisesti kymmenen valtionhallinnon lääninä, *ns. maakuntalääninä*: Ahvenanmaa, Uusimaa, Varsinais-Suomi, Häme, Keski-Suomi, Savo, Karjala, Etelä-Pohjanmaa, Pohjois-Pohjanmaa ja Lappi.

”Yhtenäisten” kriteerien soveltaminen maakuntalääniä nimeämiseen ei ole kuitenkaan ongelmatonta. Nykyiset 19 maakuntaa ovat talousmaakuntia (Kom.miet. 1992:34),¹ lääneihin Suomea on pilkottu 1500-luvulta lähtien lukuisia kertoja.² Tiuhonen ja Tiuhonen (1984, 143)

¹ Ns. muinaismaakuntia suomalaisista maakunnista ovat Kainuu, Suomi (myöhemmin Varsinais-Suomi), Häme ja Karjala. Keskiajan lopussa maakuntia oli kahdeksan: Ahvenanmaa, Varsinais-Suomi, Satakunta, Uusimaa, Häme, Savo, Pohjanmaa ja Karjala (Tiuhonen & Tiuhonen 1984, 24). Useita talousalueen pohjalta nousevia maakuntia on syntynyt vielä myöhemmin (esim. Keski-Suomi 1900-luvun vaihteessa).

² Valtiollinen hallinto vakiintui maakuntatasolle vuoden 1634 lääninhallintouudistuksella: neljä lääninä muodostettiin lähinnä maakuntien ja linnalääniä rajojen mukaan. Vuonna 1775 läänien luku määrättiin kuudeksi: Turun ja Porin, Uudenmaan ja Hämeen, Kymenkartanon, Savon ja Karjalan, Vaasan, Oulun läänit. 1900-luvun alkupuolella läänien määrä nousi yhdeksään ja vuonna 1960 yhteentoista. (Tiuhonen & Tiuhonen 1984.)

toteavat, että vaikka 1900-luvun alun läänien luku vastasi vanhojen maakuntien lukua, alueet eivät vastanneet toisiaan, koska rajapitäjiä oli siirretty läänistä toiseen, maakuntia yhdistetty yhdeksi lääniksi tai laaja maakunta jaettu kahdeksi lääniksi.

Nykyiseen maakunta- ja läänijakoon nähden maakuntalääni on käsitteenä ongelmallinen, sillä useille alueille se ei luonnu. Esimerkiksi Vaasan lääni jakaantuu kolmeen talousmaakuntaan, niistä Keski-Pohjanmaa edelleen kahden läänin alueelle. Päijät-Hämeen maakunta jakaantuu nykyisin kolmeen eri läänisiin. Keski-Suomessa ja Pohjois-Karjalassa (talous)maakunnan ja läänin rajat ovat sen sijaan yhteneväiset, jolloin on loogista, että *maakuntalääniin* on tartuttu juuri siellä.

Samaan aikaan on kuitenkin syytä kysyä, miksi nyt maakuntien itsehallinnon sijasta tavoitellaan maakuntaläänejä, joiden kehitystä maakunnan ja valtion edustajat *yhdessä* edistävät. Keski-suomalaisen maakuntadiskurssit korostavat läänin keskeistä roolia maakunnan/läänin kehittämisessä, jolloin sen puolustaminenkin on ilmeistä. Sen enempää Keski-suomalainen (ks. enemmän "On vain työllistetty kallista byrokratiaa...") kuin Kirkinenkään eivät toisaalta usko nykyisiin maakuntien liittoihin edunvalvojina.³ Median intressien näkökulmasta Keski-suomalaisen pääkirjoitus 3.2.1996 on havainnollinen.

"Keski-Suomen läänin lopettaminen jakaisi kunnat ja väestön monien ympärillä sijaitsevien vaikutuskaupunkien kesken. Keski-Suomena tunnettavaksi kaistaleeksi muodostuisi nykyistä olennaisesti suppeampi alue, jolla asuisi kenties 200 000 asukasta, kun heitä nyt on 260 000. Voimien ohentuminen olisi dramaattinen ja se heijastuisi lukuisiin maakunnallisiin yksikköihin."

Tekstissä viitataan "maakunnallisiin yksikköihin". Olennaista onkin, että alueelliset instituutiot tarvitsevat läänejä/maakuntia. Paasi (1996, 212) viittaa asian kääntöpuoleen kirjoittaessaan läänikeskusteluun liittyen, että "kysymys alueiden määrästä ei välttämättä kosketa ihmisten

jokapäiväistä elämää ennen kuin se aktiivisen keskustelun kautta 'tehdään ongelmaksi' julkisuudessa". *Kuviteltu alueyhteisö* (Anderson 1991) tulee näin median kautta julkiseksi, ja sen kautta toisilleen tuntemattomat ihmiset voivat nähdä menneisyytensä, nykyisyytensä ja tulevaisuutensa yhteiseksi (Paasi 1996).

"Runsaan kaksi miljardia markkaa valtiolle erilaisia veroja maksavat keskisuomalaiset haluavat säilyttää nimikkolääninsä. Tahto on yleinen ja yhteinen." (Ksml 17.8.1996)

Mitä maakunnallisia yksiköitä alueen pieneminen ehkä "dramaattisesti ohentaisi"? Jotta lukijat levikkialueen reunamilla tilaavat edelleen Keski-suomalaista, lehden kannalta on merkityksellistä, että hallinnollisen statuksen ja yhteyden sijaan on uutistarjonnan ohella aiempaa enemmän kyettävä perustelemaan Keski-Suomea ja keskisuomalaisuutta maakunnalla, maakunnan ihmisistä nousevalla yhteisöllisyydellä ja identiteetillä.

Harvey (1989, 295-296) toteaa postmodernin käsitettä tarkastellessaan, miten alueellisten rajojen murtuminen ja häviäminen ei tarkoita tilan ja alueiden merkityksen häviämistä. Sen sijaan rajojen poistuessa tulee tärkeäksi, mitä paikat ja alueet "oikeasti" sisältävät tai näyttävät sisältävän. Postmodernissa kilpailu paikkojen ja alueiden välillä niin ikään entisestään kasvaa, koska niiden täytyy esittäytyä puoleen-savetävinä sijoittajia, työnantajia, turisteja jne. kohtaan; alue määrittäyty siten tuotteena, jota markkinoidaan ja kulutetaan.

Alueellisten viestimien näkökulmasta hallinnollisten rajojen merkitys levikkialueen konstruoina on samantapainen. (Valtion) hallintorajojen puuttuessa tärkeiksi tulevat maakunta, sen identiteetti ja (ideaali)yhteisöllisyys, jotka symbolisina rajoina hahmottavat aluetta omaksi erityiseksi kokonaisuudekseen.

Lääni väliportaan aluejärjestelmän hallinnollisena yksikkönä on perinteisesti saanutkin alueellisen ykköslehden (ja maakunnan) tuen, jos se on auttanut rajaamaan levikkialuetta (maakuntaa) yhtenäisenä aluekokonaisuutena. Etelä-Pohjanmaalla, Keski-Pohjanmaalla ja Päijät-Hämeessä näin ei ole ollut. Esimerkiksi Ilkalle lääni ei ole ollutkaan erityisen relevantti käsite. Pohjalaisen rooliin "Vaasan läänin ykköslehtenä" kuului sen sijaan käsitys läänistä pie-

³ Kirkinen on sitä mieltä, että nykyisissä maakunnallisissa liitoissa maakunnan etu jää kilpailevien kuntien jalkoihin, koska maakuntavaltuustoa ei valita vapailta vaaleilla (Karjalainen 26.11.1995).

nimpänä toimivana alueyksikkönä. Läänin pääkaupungissa, Hämeenlinnassa ilmestyvä Hämeen Sanomat on niin ikään ollut perinteisesti läänikannattaja (ks. Orjala 1995).

Utisessa ”Suurläänihanketta ei pidä koplata elinkeinokeskusten lukumäärään” (sitaatit kuuluivat otsikkoon) kansanedustaja Mauri Pekkarinen ”varoitti” maakuntia sortumasta kaupankäyntiin elinkeinokeskuksilla (Ksml 10.10.1996). Keski-Suomen ja Keski-suomalaisen tapaan kuitenkin myös esimerkiksi Etelä-Pohjanmaa ja Lahden seutu sekä niiden ykköslehdet reagoivat aluerakenteen muuttuessa siten, että edellytykset maakunnan ja lehden toiminnalle säilyvät ja ehkä paranevatkin (vrt. Severinsson 1989).

Mikä merkitys läänillä on sitten yleensä alueen ja sen ihmisten kannalta? Kaikkiaan mielipiteet vaihtelevat. Kun uutta läänijakoa on vastustettu mm. vallan keskittymisargumentilla, toisaalla on argumentoitu, miten modernissa talousmaakunnassa hallinto kehittyy paikallistasolta ylöspäin ja miten lääninhallinnossa suunta on ylhäältä alas. Uudessa läänijaossa vähemmän uhkakuvia nähneet ovat myös suunnanneet keskustelua läänin/maakunnan uhkakuviasta kuntien kehittämiseen (ks. Karjalaisen uutinen *Kaksi professoria – kaksi maakuntaa?* 10.1.1996).

Erilaiset lähtökohdat on syytä huomioida tässä, koska ne osoittavat, että alueellisten ykköslehtien maakuntadiskurssit ovat valintoja monista mahdollisista. Toisaalta diskursseja ei pidä nähdä vain tietyn intressiryhmän väittämien heijastumaksi. Jopa vastakkaisia intressejä edustavat ryhmät voivat argumentoida samaa diskurssia käyttäen (ks. Foucault 1980).

”Pääkaupunkivallan kasvattaminen vauhdittaa helsinkiläisen median menestystä”

Ekecrantz (1988, 204) kirjoittaa, kuinka vuosisadan vaihteessa *Sundsvalls Tidning* julkaisi kolumneja otsakkeella Uutisia pääkaupungista. Jutut olivat usein tarinoita rappiosta, korruptiosta ja yläluokan hienostoelämästä ”isossa kaupungissa”. Ekecrantz arvioi, että jutut olivat osa lehden kulttuurista strategiaa luoda paikallista urbaania identiteettiä ja paikallisia ”urbaaneja markkinoita” ideoille, uutisille ja mainoksille.

Pääkaupunki, sen asiat ja elämä ovat suoma-

laisille maakuntalehdille kiintoisaa aineistoa - kuitenkin aivan toisella tavalla kuin vuosisadan vaihteen ruotsalaislehdelle. ”Helsingin herrojen hienostoelämää” ei kyetä oikein edes ironisoiden kuvaamaan. Sen sijaan etenkin keski- ja pohjoissuomalaisen lehtien lukijat saavat lukea kitkeriä ja katkeria vastakkainasetteluja *etelän/pääkaupungin/Helsingin ja maakuntien/pohjoisen/kehitysalueiden* välillä (ks. Paasi 1986; Orjala 1995).

Keskisuomalaisen tapaa asettaa alueita/instituutioita vastakkain läänijakokeskustelussa sävytti *keskittymisdiskurssi*, jossa asetelman vastapoolit olivat *Keski-Suomi/maakunnat* ja *Helsinki/hallitus* (hallituksesta enemmän byrokratia - ja demokratiadiskurssin yhteydessä). Lehti arvioi uuden läänijaon lääninhallinnon alajamiseksi ja keskittymiseksi, jossa Helsingin valtaa maakuntien kustannuksella kasvatetaan (vrt. artikkeli *Kunpa presidentti estäisi Suomen kahtiajaon* 17.8.1996).

”Paavo Lipposen kabinetti muistuttaa kokoonpanoltaan enemmän etelän suurkaupunkien kaupunginhallitusta kuin Suomen tasavallan hallitusta. (...) Suurlääniprojekti uhkaa jakaa Suomen ja sen kansan kahtia. Se kärjistää etelän ja maakuntien suhteita.” (Ksml 17.8.1996)

Shields (1991, 231) painottaa, että ”pohjoinen” *periferiana* ja ”etelä” *keskuksena* ovat kulttuurisia konstruktioita, jotka muuttavat eri sosiaaliluokkien väliset jännitteet ja erot alueellisiksi. Yhteiskunnassa eivät kuitenkaan toimi alueet vaan sosiaaliset suhteet, ja siksi alueet eivät oikeastaan voi *kilpailla* keskenään tai *riistää* toisiaan (esim. Urry 1995, 65).

Alueellisten ykköslehtien maakuntadiskursseissa ”me” kuitenkin näyttää väistämättä tuottavan ja tarvitsevan ”toiset”. Pietilä ja Sondermann (1987) viittaavat samaan problematiikkaan ”me”-”ne” -ulottuvuudella: ”me” määräytyy aina suhteessa ”siihen” tai ”niihin”. ”Me” muodostaa yhteiskunnallisen, välittömän sosiaalisuutensa ylittävän identiteettinsä tavallaan aina ”sen” ja/tai ”niiden” kautta ja ”se/ne” saa identiteetin sinä, mikä ei ole ”meitä” (ks. myös Hall 1992).

Keskisuomalaisen maakunnallisuusdiskursseissa vastapoolina eivät olleet vain Helsinki, sen virkamiehet ja poliitikot vaan myös *Sanoma Osakeyhtiö*, toiset *viestimet*. 17.8.1996 lehti

kirjoitti, kuinka “pääkaupungin mediataloudellinen ja poliittinen mahti lyövät riemumielin kättä”. Lauantaiartikkelissa 12.10.1996 päätoimittaja kiitteli Karjalaisen toimittajaa osuvasta pääkaupungin ja maakuntien nykytilanteen erittelystä.

“Pasi Koivumaan erittely kuvaa erinomaisesti hallituksen ja kansan, pääkaupunkivallan ja maakuntien, suhdetta. Se on vinoutunut, sokeutunut ja kuuroutunut. (...) Mutta koittaa päivä, jolloin ylimielisyys kohtaa tuomiopiiri on ahdistumassa ja kapeutumassa. Tasavallasta rakennetaan pääkaupunkiin keskitetyn viestintävallan ja rahanmahdin tiukkaa liittoa, Erkkolandiaa, jossa vahvemman totuus voittaa aina, vaikka se ei olisikaan totuus. Suomalaisia ajetaan maantieteellisesti ja tätäkin lujemmin henkisesti Kehäkolmonen sisälle rakennettuun vaalikarjapilttukseen.”

Vastakkainasetelman maakuntien ja Helsingin median välillä voi nähdä ilmentävän huolta median yksipuolistumisesta ja keskittymisestä. Samaan aikaan siinä on kyse viestinten kilpailusta ja rakenteiden ylläpitämisestä. *Helsingin media* vastakkainasetelman ”toisena” (vrt. Orjala 1995, 1996) on kiinnostava merkki myös median kasvavasta roolista julkisuuden ja politiikan päiväjärjestyksen asettajana ja sisältöjen määrittäjänä. Media alkaa itsekin toimia niin kuin asioihin vaikutettaisiin ja niistä päätettäisiin viestinten uutisvalinnoissa ja kannanotoissa, jolloin on tärkeää lähettää viestejä *Helsingin herrojen* ohella myös helsinkiläiseen mediaan.

”On vain työllistetty kallista byrokratiaa”

Keskisuomalaisen maakuntadiskursseista *maakunnallisuusdiskurssi* oli siis vahvinta keskustelun alkuvaiheessa. Pian perässä tulivat *keskittymisdiskurssi* ja sille läheinen *byrokratiadiskurssi*. Vaikka *demokratiadiskurssia* tarkastellaan tässä viimeisenä, itse keskustelussa se ei kuitenkaan ilmaantunut erillään vaan muodostui alkuvaiheen jälkeen yhdeksi keskeiseksi puhettavaksi.

Byrokratia- ja keskittymisdiskurssi ovat läheisiä siksi, että myös byrokratiadiskurssia hallitsivat vastakkainasettelut. Tässä tapauksessa

vastakkainasetelma oli *maakuntien/nykyisen läänijaon* ja *byrokratian* välillä. Byrokratiadiskurssi kuvasi suunnitellun läänijaon *nikkarointina/jupakkana/näppäröintinä*, joka on *helsingkiläisten/Backmanin (komento)byrokraattien/kabinettipoliitikkojen/virkamiesvallan, epärealistista/ kallista/turhanpäiväistä/aikaa vievää, suunnittelua/teoriamietiskelyä/temmellyskenttää/puuhaistelua* (esim. Ksml 7.3. ja 9.3.1996, 11.5.1996).

Läniuudistukseen liittyvissä erilaisissa diskursseissa ja niiden välisissä kamppailuissa on osaltaan kysymys siitä, millä tavalla ongelma asetetaan: kuka määrää keskustelun ehdot ja logiikan. Byrokratiadiskurssi on kiinnostava tästä näkökulmasta. Käsite sisältää negatiivisen merkityksen: vaikka läniuudistukseen ei oikein osaisi ottaa kantaa, byrokratiaa sentään voi vastustaa.

Byrokratiadiskursseissa on kiintoisaa myös maakunnallisen liiton nuiva kohtelu. Maakuntalehtien suhteet ovat perinteisesti olleet läheiset maakunnallisiin liittoihin. Ne ovat saaneet aineistoa läpi mm. siksi, että ovat sitä paljon tarjonneet. Toisaalta suhde alueen muihin edunvalvojiin on haluttu pitää etäisenä periaatteella *kenenkään äänitorvia ei olla, vaikka samalla asialla oltaisiinkin* (ks. Orjala 1995). Keski-Suomen liiton redusointi byrokraattiseksi, itseään varten olemassa olevaksi ”lausuntotehtailijaksi” ei siksi ole yllättävä.

“Hupaisaa on ollut nähdä nuorten maakuntajohtajien innokkuus oman asemansa pönkittämisessä. Maakuntajohtajat ovat suurelleen yleisölle tyystin tuntemattomia. Eikä ihme. Useimmat heistä ovat perinteisen heiveröisiä maakuntasuhteereitä tai toiminnanjohtajia, joilta puuttuu jyrkän johtajuuden tuntomerkit.” (Ksml 17.8.1996)

“Maakuntaliitossa ehkä ajatellaan tyhjiön täyttymisen merkitsevän Keski-Suomen liiton olennaista nousua, pääsyä Keski-Suomen keisarilliseksi johtajaksi. Näin ei todellisuudessa kävisi, sillä Keski-Suomen liitto on kuntien löyhä yhteisö. Siltä puuttuvat valtion viranomaisen tunnusmerkit eikä niitä sille koskaan laajasti anneta. Liitto voi hoitaa joitakin muotobyrokratian kiemuroita ja antaa lausuntoja. Jälkimmäisiä maakuntaliitot ovat aina kaunisannaisesti höylänneet.” (Ksml 28.9.1996)

Yli puoli vuotta edellä olevia tekstiesimerkkejä aikaisemmin lehti kävi haastattelemassa Jämsän seudun kunnallisjohtajia (Ksml 28.1.1996). Otsikointi *Keski-Suomen liitto ei ole maakuntaa koossa pitävä tekijä* (uutisotsikko kursivoitu) kertoo, että läänin olemassaolo auttaa maakunnan koossapysymistä. Samaa ilmentää kotimaan osaston uutinen 15.10.1996, jossa lehti kysyi Keski-Suomen liiton apulaisjohtajalta: “Ei kai takana ole mitään sellaista, että Keski-Suomen liitto ei olisikaan tosissaan oman läänin säilytystaistelussa mukana”.

Byrokraattien leiman saivat siten Helsingin byrokraattien ohella maakuntaliiton virkamiehet. Tarvittava vastavoima helsinkiläisille, omaa asemaansa vahvistamaan pyrkiville virkamiehille olivat lehden mielestä maaherrat.

“Useat maaherrat ovat olleet vahvoja persoonallisuuksia, jotka ovat rohkeasti edistäneet alueensa etuja valtionhallinnossa, eivätkä he ole asettuneet rähmälleen keskushallinnon virkamiesten matolle. Maaherrat ovat monesti omanneet jopa valtakunnallisen henkisen johtajuuden piirteitä. Jotkut ministerit ovat sen sijaan olleet sisäministeriön virkamiehille pelkkiä sätkynukkeja.” (Ksml 17.8.1996)

”Se nyt puuttuisi, että tärkeistä asioista puhuttaisiin vain puolue-elimissä”

Uuden läänijaon esittelijä hallintoministeri Jouni Backman edustaa *Helsingin ja byrokraattien* rinnalla Keskisuomalaisen maakuntadiskursseissa instituutiota, jota vastaan on taisteltava. Backman paikantuu lehdessä *demokratia-diskurssiin*, joskin diskurssit menevät osittain päällekkäin. Demokratiadiskurssissa keskiöön nousevat *kansanvalta, eduskunta, yksittäinen kansanedustaja* ja tämän vaikutusmahdollisuudet. Kansanedustajien rooli nousi, kun näytti että läänihanke etenee eduskuntaan (esim. Ksml 4.6.1996).

Kun kansanedustajat määrittävät ainakin mahdollisuutena demokratian toteutumiseen, *komentosuhde* liittyy demokratiadiskurssissa *hallitukseen/hallintoministeriin/poliittikkoihin/ puoluevaltaan*. Vahvimmin politiointi, hallitus- ja puoluevalta kiteytyvät hallintoministeriin. Tammikuussa Keskisuomalainen kirjoitti pääkirjoituksessaan hallintoministerin *suunni-*

telmistä läänien karsimiseksi (Ksml 13.1.1996). Vajaa kaksi kuukautta myöhemmin se arvioi (Ksml 6.3.1996), että ministerin *innokkaasti ajama suurläänihanke on kaatumassa*. Muutamaa päivää myöhemmin hallintoministeri on *vetämässä vesiperän* ja kuva *soitellen sotaan* lähteneestä *puoluevirkaileijasta ja poliitikosta* alkaa voimistua. (Ksml 9.3.1996)

“Hallintoministeri, 37, on rynnännyt soitellen sotaan. Tämä on kovin inhimillistä nuorelle poliitikolle varsinkin, kun häneltä puuttuu käytännön muu kuin puoluevirkaileijan ja poliitikon ura. Elämä on ollut pelkkää puolueorganisaatiota. Näin kuva todellisuudesta vääristyy ja muuttuu yksipuoliseksi. (...) Onneksi Suomessa käydään kansalaiskeskustelua vapaasti. (...) He (raskaan sarjan valtiomiesvaikuttajat, JH) itsepäisesti haluavat kohdata kansan. Se nyt vielä puuttuisi, että tärkeistä asioista puhuttaisiin ainoastaan puolue-elimissä. Tämä voi tuntua puoluevirkaileija Backmanista luontevalta, mutta demokratiaa arvostavat ihmiset ajattelevat toisin.”

Hiljalleen “innokkaasti ajettu suunnitelma” muuttuu demokratiadiskurssissa “arvovaltakysymykseksi” (esim. Ksml 15.8.1996), jota hallitus/ministeri “runnoo/jyrää, sisulla/uhmaten/ ilman järkeä, vaikka väkisin läpi”. Jääräpäisyyttä ja kokemattomuutta diskursseissa selittää ministerin puoluevirkaileijantausta: nuori poliitikko ei ilmeisesti tiedä, että tosiasioiden tunnistaminen on politiikassa viisauden alku (Ksml 20.6.1996). Backmanin ikään (37) diskursseissa viitataan useita kertoja – hän on nuori ja (siksikin) kokematon; häneltä myös puuttuu akateeminen loppututkinto. “Ylioppilas” Backmanille olisi pääkirjoitustoimittajan mielestä tehnyt hyvää saattaa opinnot Tampereen yliopistossa loppuun (Ksml 7.9.1996).

Keskisuomalaisen demokratiadiskurssissa on edelleen mielenkiintoista, miten lehti rivien välissä korostaa oman roolinsa epäpoliittisuutta. Epäpoliittisuudeksi ymmärretään tässä lehden tapa luoda itsestään kuvaa läänikysymystä (puolue)poliittisesti sitoutumattomasti lähestyvänä sanomalehtenä. Kuva politiikan ulkopuolella pysyttelevästä/arvioivasta instituutiosta syntyy ennen muuta tavassa korostaa *sosiaalidemokraattisen* Pertti Paasion (kriittistä) näkemystä uudesta läänijaosta. Esim. pääkirjoituksessa 6.3.1996 Paasio hahmottaa valtionhallin-

non uudistusta “todellisuustajuisesti”, niin kuin “runsaan valtiollisen kokemuksen hankkinut poliitikko tekee”.

Kuva Paasiosta lehden demokratiadiskurssissa rakentui myös myöhemmin kansanvallan puolustajana ja rehtinä sekä arvostettuna poliitikkona (Ksml 27.7.1996). Päätoimittajan pohiessa (Ksml 29.6.1996) Keski-Suomen ehdokasasetelmaa eurovaaleissa hän nosti läänin ulkopuolisista ehdokkaista esiin Mirja Rynnäsen, Riitta Myllerin ja Pertti Paasion, joka “tiedostaa avarakatseisena poliitikkona koko maan asiat tärkeiksi” (ks. enemmän eurovaaleista alla).

Keskustaan lehti otti puolestaan etäisyyttä syyttämällä Esko Ahon porvarihallitusta “välistehallinnonäppäroinnistä” (Ksml 22.5.1996). 6.3.1996 päivätyn pääkirjoituksen alussa lehti viittasi porvarihallituksen poliittikkoihin, jotka viime vaalikaudella “syttyivät tulipalonalun taitamattomuudellaan”.

Vaikka Keski-suomalainen luo itsestään kuvaa puoluepoliittisesti sitoutumattomana sanomalehtenä, kädenväännön lääneistä se mieltää kuitenkin poliittiseksi .

“Valtion aluehallinnon uudistamisesta tulee joka tapauksessa ensi syksynä kysymys, josta käydään eduskunnassa kova *poliittinen* kädenvääntö.”

“Aikomus hoidella asia budjettilakina lataa *poliittisen* aikapommin, joka saattaa losahattaa hallituksen kintuille.”

“Hallituksen suurlääniesitys synnyttää eduskunnassa *poliittisen* jännitys näytelmän, jonka loppuratkaisua ei näillä näkymin pystytää ennustamaan.” (Ksml 20.6., 27.7. ja 21.8. 1996, kursivointi JH)

Poliittisuuden korostuminen silti harmittaa lehteä, ja kiistan depolitisointi (epäpolitisointi) sopsisikin sille. Keski-suomalaista vaivaa ennen muuta se, että kysymys mielletään *puoluepoliittiseksi*. Lehti painottaakin, että läänijakoa ei pidä eduskunnassa tai hallituksessa mieltää *puolue-* vaan *maakuntapoliittiseksi* (Ksml 4.6.1996 ja 29.6.1996).

“Lähes puolet parlamentaarikoista on yhtynyt kirjalliseen kysymykseen, jossa vastustetaan suurläänejä. Kysymys osoittaa, että valtion aluehallinnon uudistaminen ei ole eduskunnassa puoluepoliittinen asia.”

“Maakuntalääneissä Backmanin virkamiesten aikeita vastustetaan puoluerajat ylittävästi. Kyseessä on maakunta- eikä puoluepoliittinen tai hallitus vastaan oppositio -hanke.”

Depolitisointi onkin ymmärrettävä tässä pyrkimyksessä tulkita kiista *vähemmän puoluepoliittiseksi* ja tulkinallisten operaatioiden kautta muuttaa se *ei-puoluepoliittiseksi*. Korostaessaan läänikysymyksen puoluepoliittisen aspektin sijaan maakuntapoliittisuutta lehti kuitenkin tavallaan politisoi kiistan itsekin, jolloin depolitisoinnin sijaan voisi puhua läänikysymyksen politisoinnista uudella tavalla/uudessa suhteessa (repolitisointi). Depolitisoinnin käsitettä puoltaa kuitenkin se, että maakuntapoliittinen määrittäytyy alueellisena, ei-puoluesidonnaisena ja -poliittisena eli “maakuntien Suomen vaikutusmahdollisuuksien mittavana uhkana” (Ksml 24.8.1996) tai “Helsingin vallan kasvamisena” (Ksml 17.8.1996).

Perusteluksi vaatimukselleen hylätä puoluepoliittinen lähestymistapa lehti viittaa alueen ihmisten yleiseen ja yhteiseen tahtoon (Ksml 17.8.1996) – ajatuksella että maakunnissa läänikysymystä ei tarkastella puoluepoliittisena asiana. Lehden viittauksen Karjalaisen toimittajan arvioon voi tulkita ilmentävän samaa uskoa kiistan depolitisoitumisesta maakunnissa, korostaahan se Karjalaisen kokoomuslaista menneisyyttä.

“Toimittaja Pasi Koivumaa kirjoittaa perjantaisessa Karjalaisessa, Pohjois-Karjalan laadukkaassa sanomalehdessä, jonka aatteelliset juuret ovat kokoomuksessa, taitavan eritelyn Suomen tämänhetkisestä poliittisesta ilmapiiristä.” (Ksml 12.10.1996)

Keski-suomalaisen pyrkimys depolitisoida läänikysymys kuvastuu edelleen sen pyrkimyksessä korostaa *kaikkien* alueen kansanedustajien tehtävää oman alueensa asioiden ajajana. Alueellisen ykköslehden viesti läänin kansanedustajille onkin tyypillisesti muistutus siitä, että asiat ovat usein enemmän maakunta- kuin puoluepoliittisia (Orjala 1995). Lääniasiassa Keski-suomalaisen päätoimittaja vaati alueen kansanedustajilta vähintäänkin paljon: “hallituspuolueiden keski-suomalaisten kyky, tahto ja vaikutusvalta punnitaan läänihankkeen käsittelyssä” (Ksml 21.9.1996).

”Saako Väli-Suomi edustajansa europarlamenttiin?”

Yllä oleva vinkkiotsake houkutteli premiärivillä Keski-suomalaisen lukijoita 29.9.1996 viikonvaihteosastolle lukemaan juttu *Mirja Rynäsen mahdollisuudet näyttävät nyt parhaimmilla*. Keski-suomalaisen sivuilla *Väli-Suomi*-nimisen alueen menestyminen muodostuikin kuumaksi kysymykseksi. Teeman nousu osoittaa, miten keskeinen rooli viestimillä ja niiden ainutkertaisilla lähtökohdilla – levikkialueen sijainnilla ja rakenteella suhteessa läänirajoihin, läänin pääkaupunkiin, valtakunnan keskukseen – on alueiden, identiteettien ja rajojen konstruoinnina.

Päätoimittaja pohdiskeli eurovaalien ehdokasasetelmaa 29.6.1996. Lähtökohta oli oma lääni: *Keski-Suomi harkitsee eurovaaleissa*. Kukaan läänin ehdokkaista ei tuntunut riittävän, ja päätoimittaja rohkaisi ihmisiä miettimään yhteistyötä. Maakunnan ulkopuolisista ehdokkaista hän nosti esiin Rynäsen, Myllerin ja Paasion. Hieman myöhemmin (Ksml 18.8.1996) lehti oli pääkirjoituksessaan jo huolestuneempi: etelän ehdokkaat uhkasivat viedä kaikki paikat.

”Niinpä maakuntien on yhdistettävä voimansa. (...) *Yksi luonteva malli on nähdä Pohjois-Karjalan, Kuopion, Keski-Suomen ja Vaasan sekä mahdollisesti Mikkelin läänit Väli-Suomena*. Tältä alueelta on mahdollista nostaa muutama henkilö parlamentaariksi. Tähän tarvitaan *tietoinen, puoluerajat ylittävä ajattelu*.” (Kursivoinnit JH)

Kiintoisaa ylläolevassa tekstissä on, että Väli-Suomen määritelmää haetaan avoimesti, vrt. ”yksi luonteva malli” ja ”mahdollisesti”. Kolme viikkoa myöhemmin (7.9.1996) päätoimittaja oli vakuuttuneempi, joskin kertausta tarvittiin.

”Väli-Suomen käsite on vakiintumassa yleiseen kielenkäyttöön. Käsite on varsin uusi, mutta sillä on eväitä pysyvyyteen. Väli-Suomella tarkoitetaan Pohjois-Karjalan, Kuopion, Keski-Suomen ja Vaasan läänien aluetta. Mahdollisesti siihen nivoutuu ennen pitkää Mikkelin lääni.”

Alueellisen ykköslehden intressi on pyrkiä rakentamaan aluekokonaisuus: maakunta (Keski-Suomi, Pohjois-Karjala, Kainuu, Keski-Poh-

janmaa jne.), sen osa (Lounais-Häme) tai valtakunnanosa (Pohjois-Suomi). Keski-suomalaisen tapauksessa huomionarvoista on, että lehti määrittää uutta aluekokonaisuutta. Kaikkiaan lehdistön rooli alueen rajaajana on vanhaa perua. Keski-Suomen katsotaan 1800-luvulla syntyneen maakuntakäsitteeksi ja kehittyneen maakunnaksi Jyväskylän vaikutusalueesta Jyväskylän lehtien avulla, joiden vaikutusalue rajautui ko. alueelle (Tommila 1982, 53; Jokipii 1988). Vuonna 1946 asetettu Martti Koskimiehen komitea (Jokipii 1993, 22) käytti läänityönsä pohjana tutkimusta Suomen kauppa-alueista, joka puolestaan pohjautui sanomalehtien levikkitietoihin.

Omalla tahollaan maakunnan rajoja on määrittänyt Seinäjoella ilmestynyt Ilkka, joka etenkin levikkikilpailuvuosina pyrki rajaamaan Etelä-Pohjanmaata ja eteläpohjalaisista identiteettiä Seinäjoen talousalueeseen erottuakseen Vaasassa ilmestyvästä Pohjalaisesta ja korostaakseen identiteettiään *maakunnan* lehtenä (ks. Orjala 1995, 129).

Yhteistyöasetelman tekeekin entistä kiintoisammaksi se, että Keski-suomalainen on määritellyt Vaasan läänissä asemiaan vahvistaneen Ilkan *Väli-Suomeen* kuuluvaksi. Ilkka on sitkeästi määritellyt itseään *eteläpohjalaiseksi maakuntalehdeksi*, maakunnan etuun, eteläpohjalaisien identiteettiin ja omaleimaisuuteen sitoutuneeksi. Vankka (etelä)pohjalaisuus näkyi myös eurovaaleissa, *Väli-Suomen* ensimmäisessä kilpailuasetelmassa *etelää* vastaan. Kun Keski-suomalainen arvioi Vaasan läänin ”vähäveriseksi euromaakunnaksi” ja Kyösti Virrankosken ”maanviljelijämaisteriksi, jolle eurovaali on kenties seuraavien eduskuntavaalien esilämmitys” (Ksml 7.9.1996), Ilkka uskoi Virrankoskeen ja kehotti pohjalaisia äänestämään parlamenttiin maakunnan oma mies (Ilkka 9.10.1996).

”Maakunta ilman omaa edustajaa Euroopan parlamentissa ei ole unionin tarkoittama aito eurooppalainen maakunta. (...) Kyösti Virrankoski viedään läpi, jos vain maakunta luottaa itseensä ja ne äänestäjät, joille maakunnan edustus on tärkeämpi kuin puolueintressit, tekevät tarpeelliset johtopäätökset.”

Oikeaan tai väärään osuneet ennustukset ehdokkaiden mahdollisuuksista eurovaaleissa eivät silti ole tärkeitä. Olennaista on, että uusi

kilpailu- ja yhteistyöasetelma pakottaa ykköslehdet reivaamaan suuntaa, ainakin miettimään sen mahdollisuuksia ja rajoituksia uudelleen.

Edellä siteeratussa tekstissä päätoimittaja jatkaa selvityksestä, jota tehdään *Väli-Suomen* viiden sanomalehden toimituksellisen yhteistyön mahdollisuuksista (Ksml 7.9.1996).

“Mediayhteistyö voi olla hyvinkin olennainen käynnistin neljän läänin muulle laajalle yhteisponnistukselle. Media luo henkeä silloinkin, kun siinä on lukuisia osapuolia, kun vain suuri raami on samansuuntainen. Se mahdollistaa yhteisyyden ja erillisyyden. Ratkaisevaa on näkemyksellisyys.”

Vaikka *Väli-Suomi*-käsitettä ei sen nuoren iän takia ole syytä redusoida vain sanomalehdistön kilpailu- ja yhteistyöasetelmaan, silti nimi ei ole Eurovaalien synnyttämä “projekti”. Keskisuomalaisen “näkemyksellisyys” liittyy teksteissä yhteistyökaavailuihin Savon Sanomien, Ilkan, Pohjalaisen ja Karjalaisen kanssa ja asemaan ko. yhteistyön kuulakuvana (vrt. alla Ksml 7.1.1996)

“Keskisuomalainen Oy:llä on mahdollisuus ponnistaa useiden maakuntien muodostaman Väli-Suomen kiistatta johtavaksi mediayritykseksi, jolla on vankka osaaminen niin painetussa kuin sähköisessä viestinnässä. Yhtiöstä itsestään riippuu, kuinka mallikkaasti se hyödyntää tilanteen.”

”Provinssimedien noustava vaihtoehdoksi”

Artikkelissa on tarkasteltu alueen ja maakunnallisuuden rakentumista alueellisissa ykköslehdissä niiden omista intresseistä käsin. Tavoitteena on ollut osoittaa, että alueellisten viestimien roolia alueiden ja identiteettien syntyprosessissa ei pidä ottaa annettuna: viestimet tarvitsevat yleisönsä, mikä muokkaa niiden valintoja rajojen ja aluekäsitteiden valinnoissa ja määrittelyissä.

Tämä ei päde vain Keskisuomalaiseen, vaan yhtä hyvin muihin alueellisiin ykköslehtiin. Media ei myöskään konstruoi alueita ja identiteettejä vain maakuntatasolla; samantapaisia prosesseja voidaan osoittaa paikalliselta (paikallislehdet ja -radiot), kansalliselta (valtakunnalliset viestimet) ja ylikansalliselta (esim. *The European-lehti*) tasolta

Artikkeli ei toisaalta pyri kiistämään, ettei-

vätkö ykköslehdet ole alueen ihmisen asialla. Lehden ja alueen “hyvää” on vaikeaa erottaa, sillä levikkialueen yritystoiminta, hyvä työllisyys yms. tuovat mukanaan lukijoita ja ilmoittajia – tai päinvastaisessa tilanteessa vievät niitä. Kyse ei ole vain ja koko ajan levikkialueen tuottamisesta.

Alueellisen ykköslehden yleisö on Suomessa lukijakunta maakunnassa, valtakunnan- tai maakunnanosassa. Alueellisen lehdistön jakautuminen kunkin maakunnan ykköslehteen merkitsee, että muutokset ”muussa” aluejärjestelmässä eivät ole yhdentekeviä. Muutos läänijärjestelmässä voi merkitä lehden kilpailuasetelmasta ja levikkialueen rajautumisesta riippuen ”uhkaa” tai ”mahdollisuutta”, jolloin erilaiset kannanotot ovat ilmeisiä. Alueellisen lehdistön kannanottoja ja läänikeskustelun vilkkautta auttaakin ymmärtämään, jos läänijakokeskustelu nähdään myös kädenvääntönä aluerakenteista, ei vain kiistana hallintomalleista.

Politologisesti Keskisuomalaisen maakuntadiskursseissa on kiintoisaa, että lehti ikään kuin oman läänargumentointinsa vakuudeksi todisti epäpoliittisuuttaan. Se antoi runsaasti palstatilaa *sosiaalidemokraattiselle* Pertti Paasiolle ja kiitteli taustaltaan *kokoomuslaista* Karjalaista osuvasta tilanearviosta. *Keskustaa* keskustalaishenkisen Keskisuomalainen moitti tulipalon alusta. Suurin osa alueellisista ykköslehdistä on julistautunut poliittisesti sitoutumattomiksi. Aatteelliset taustat ovat olemassa kuitenkin edelleen, jolloin puoluepoliittisesti sitoutumattoman instituution roolin korostaminen tulee tärkeäksi.

Keskisuomalainen myös kiintoisalla tavalla pyrki riisumaan puoluepolitiikan läänikysymyksen tarkastelusta. Alueiden ja maakuntien vastapooliksi konstruoituu näin Helsingin herrojen ohella *puoluepoliittinen* lähtökohta, jolloin on mm. tärkeää muistuttaa oman alueen kansanedustajia, että he ovat Helsingissä alueensa asialla. Se että median kannalta keskeistä ovat nimenomaan aluerakenteet näkyi myös uuden *Väli-Suomi* -nimisen aluekokonaisuuden markkinomisessa. Keskisuomalainen on valmis uskomaan Väli-Suomen - keskisuomalaisten, savolaisten, karjalaisten ja (etelä)pohjalaisten yhteiseen etuun ja tahtoon (Ksml 7.9.1996), vaikka se mieltää *Länsi-Suomen* ontoksi käsitteeksi (Ksml 15.10.1996).

Maakuntadiskurssit heijastavat sidonnaisuutta aikaan, alueeseen ja lehden omiin tavoitteisiin ja ovat siksi erilaisia. Erot ovat tässä yhteydessä kiintoisia myös yhteistyöasetelman näkökulmasta. *Väli-Suomen* synnyttämiseksi Keskisuomalainen tarvitsee yhteistyökumppaneita. Siksi ei riitä, että *Väli-Suomen ihmiset* alkavat uskoa yhteiseen etuun. Yhteistyöneuvottelujen rinnalla tekstien on kyettävä vakuuttamaan naapurimaakuntien lehdet, linjapaperin mutoileva hallitus ja sitä käytännössä toteutava päätoimittaja.

Vaikka ykköslehtien maakuntadiskurssit näyttävät päällisin puolin samantapaisilta, niiden taustalla vaikuttaa mm. kilpailuasetelmaa peilaavat *erilaiset* toimituspoliittiset linjat. Maakuntadiskurssit heijastavat edelleen rakenteeltaan erilaisia levikkialueita (läninrajat, länin pääkaupunki). Siksi Keskisuomalaisen *yhteinen linjavaatimus* (Väli-Suomi) tuntuu suurelta yhteistyöasetelman alkuvaiheessa.

Keskisuomalaisen arvio porvarihallituksen pääministerin lähtökohdista kertoo, että vaikka maakuntien erilaiset asemat tiedostetaan, tätä ei oteta tekstien analyysien lähtökohdaksi. Tätä voisi lehdeltä odottaa siksikin, että se samaan aikaan pyrkii määrittämään Väli-Suomi -nimistä aluetta, jonka alueella ilmestyville useille ykköslehdille maakuntalänini ei ole toimiva käsite.

“Maakuntaliittojen aseman korostaminen olisi keskipohjalaisen Ahon arvoissa luontevaa – Keski-Pohjanmaa ei ole päässyt haluistaan huolimatta omaksi lännikseen – mutta toimivien maakuntaläninien kannalta hanke oli todella heikosti ja lyhytnäköisesti ajateltu.” (Ksml 17.8.1996)

Oman lähtökohdan keskeisyyttä valottaa myös se, että Keskisuomalainen ei vain toivo *Väli-Suomen* heräävän puolustamaan itseään *etelää* vastaan. *Helsingin Sanomien* “mediavaltia” tarvitsee lehden mielestä vastavoiman, semminkin kun Aamulehti ja Turun Sanomat eivät päätoimittajan mielestä “aidosti haasta Helsingin Sanomia” (Ksml 31.8.1996).

“*Väli-Suomen sanomalehdillä on suuri tulevaisuus edessään, jos ne osaavat ja haluavat hyödyntää sauman* (kursivointi JH). Samalla ne näyttävät tietä muulle Väli-Suomea palvelevalle yhteistyölle.”

Väli-Suomi-käsitteen rakentuminen onkin nähtävä osaksi sanomalehtien uutta kilpailutilannetta, jossa yksittäisen maakuntalehden sijaan/ohella vastassa on lehtiryhmittymiä (Sanoma Osakeyhtiö etunenässä). Tämä edellyttää alueellisilta ykköslehdiltä journalistisen tason nostamista, jossa yhteistyö auttaa. Väli-Suomi-käsitteen nousu ilmentää edelleen varautumista siihen, että viiteryhvät ja vaikutusalueet ehkä laajentuvat.

Median omien intressien merkitystä voi pohdita myös kysymällä, miten Keskisuomalainen olisi suhtautunut läninien uudelleen järjestämiseen, jos Keski-Suomen länin ympärille olisi rakennettu *Väli-Suomi* tai jos se Kuopion, Mikkelin ja Pohjois-Karjalan läninien kanssa olisi muodostanut *Itä-Suomen*? Kysymys ei ole tärkeä siksi, että siihen olisi yksi “oikea” vastaus. Alueellisten ykköslehtien kannanotot ovat sidoksissa yhteiskunnalliseen ja poliittiseen kontekstiin ja kilpailutilanteeseen. Ne kaikki elävät.

LÄHTEET

- Anderson Benedict (1991): *Imagined Communities*. Verso, London.
- Ekecrantz, Jan (1988): The rise and fall of national news in Sweden. *Media, Culture and Society* 10, s. 197-207.
- Fairclough, Norman (1993): Critical discourse analysis and the marketization public discourse: the universities. *Discourse and Society* 4:2, s. 133-168.
- Fairclough, Norman (1992): *Discourse and Social Change*. Polity Press, Cambridge.
- Featherstone, Mike (1995). *Undoing Culture. Globalization, Postmodernism and Identity*. Sage, London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Foucault Michel (1980): *Power/Knowledge*. Harvester, Brighton.
- Harvey, David (1989): *The Condition of Postmodernity*. Blackwell, Oxford.
- Hall, Stuart (1992): *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Vastapaino, Tampere.
- Häkli, Jouni (1994): *Maakunta, tieto ja valta. Tutkimus poliittis-hallinnollisen maakuntadiskurssin ja sen historiallisten edellytysten muotoutumisesta Suomessa*. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Jokipii, Mauno (1988): Keski-Suomen synty. Teoksessa *Keski-Suomen historia 2*. Gummerus, Jyväskylä.
- Jokipii, Mauno (1993): Keski-Suomen maakunta- ja läninkehitys. Teoksessa *Keski-Suomen historia 3*. Gummerus, Jyväskylä.
- Kirkinen, Heikki (1991): *Maakuntien Eurooppa ja Suomi*. Otava, Keuruu.

- Kirkinen, Heikki (1996): *Maakuntahallinto - kansanvallan uusi taso*. WSOY, Juva.
- Komiteamietintö 1992:34. *Maakuntahallinnosta maakuntayhtymiin*. Selvitysmies Kauko Sipposen ehdotus maakuntahallinnon kehittämistä. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Orjala, Jaana (1995): *Omaksi ja maakunnan hyväksi. Alueellisten ykköslehtien levikkialuetta yhdistävä ja puolustava sisältö ja alueellisuuden ehdot*. Journalistiikan lisensiaatintyö. Jyväskylän yliopisto.
- Orjala, Jaana (1996): Alueelliset ykköslehdet meidän asialla. *Tiedotustutkimus* 19:2, s. 52-65.
- Paasi, Anssi (1991): Deconstructing regions: notes on the scales of spatial life. *Environment and Planning A* 23, s. 239-256.
- Paasi, Anssi (1996): Alueellinen identiteetti ja alueellinen liikkuvuus: suomalaisten syntymäpaikat ja nykyiset asuinalueet. *Terra* 108:4, s. 210-223.
- Paasi, Anssi (1986): *Neljä maakuntaa. Maantieteellinen tutkimus aluetietoisuuden kehittymisestä*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja N:o 8, Joensuu.
- Pietilä, Kauko & Sondermann, Klaus (1987): *Luonnok-sia joukkoviestinnän sosiologisen tutkimuksen metodiiksi*. Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, sarja B 50/1987.
- Severinsson, Ronny (1989): Den geografiska faktorn i tidningsvalet. Teoksessa Weibull, Lennart & Björkqvist, Karin (toim.): *Dagspressen och dess lesare*. Almqvist & Winksell International, Stockholm.
- Shields, Rob (1991): *Places on the Margin*. Routledge, London.
- Tiihonen, Seppo & Tiihonen, Paula (1984): *Suomen hallintohistoria*. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Tommila, Päiviö (1982): *Taustasidonnaisuus ja maailmankuva*. SSLH:n julkaisuja 20. Helsinki.
- Urry, John (1995): *Consuming Places*. Routledge, London and New York.